

**DOMÈNECH I DOMÈNECH,
Salvador. *La guerra amb ulls
d'infant: tres diaris i dos
centenars d'escrits inèdits.*
Editorial Gregal, Maçanet
de la Selva, 2017.**

Original rebut: **27.12.2019**
Data d'acceptació: **15.02.2020**

Xavier Baró i Queralt
Universitat Internacional de Catalunya

L'any en què Salvador Domènech publicà l'obra que tenim entre mans s'imprimiren a l'Estat espanyol l'extraordinària quantitat de 87.292 llibres. La xifra, per si sola, provoca vertigen. Aportem aquesta dada perquè estem convençuts que aquest llibre no és un més dels que veieren la llum aquell any. L'aportació del doctor Domènech constitueix una fita en els estudis sobre la memòria de la Guerra Civil Espanyola, especialment des de l'àmbit de la memòria històrica i, més concretament, la reflexió sobre el fenomen, sempre tràgic, de la guerra des de la perspectiva dels ulls més sincers i alhora directes: els infants.

Domènech, amb una laboriositat d'orfebre, ha dedicat esforços ingents a preservar la memòria de la generació que hagué de viure i patir la guerra en primera persona. En un país mancat de dietaristes (amb honroses excepcions, és clar), la tasca del doctor Domènech resulta senzillament indispensable. Autor prolífic (més de vint monografies), en totes les seves obres sap seduir el lector des de les primeres pàgines. Com una mena de narrador omniscient (però mai pagat de si mateix), Domènech contextualitza i mostra una quantitat ingent de fonts primàries que poden resultar útils per a l'historiador, el pedagog o, senzillament, qualsevol persona interessada a aprofundir en com són i com actuen els humans davant la vida, ja sigui en les situacions més quotidianes (l'ensenyament en temps de la República) o extraordinàries (els soldats al front, els infants que redacten textos a classe mentre es manté la por d'algun altre bombardeig).

L'obra s'estructura de manera clara. El recorregut s'inicia amb un pròleg a cura de Salomó Marquès i Sureda, que destaca la tasca ingent de recerca duta a terme pel nostre autor: "El lector que vulgui saber com treballaven a les escoles barcelonines [en temps de la República i de la Guerra Civil] ha de llegir necessàriament les publicacions de Domènech" (p. 12). Així és, sens dubte. El cos del text el formen tres grans apartats. En primer lloc, les redaccions que el mestre Enric Gibert (1912-1973) encarregà als seus alumnes sobre la Gran Guerra (1914-1918), en aquell moment de record ben viu a la societat europea. Sia dit de passada que Gibert es basà en la projecció del documental *Les hommes oubliés* (1935). Un professor anant al cinema amb els seus alumnes en la dècada de 1930! Heus ací un exemple paradigmàtic de la renovació pedagògica que es dugué a terme a casa nostra en temps de la Generalitat republicana.

En segon terme, el gruix de textos escolars que foren redactats entre els anys intensos i convulsos de 1932 a 1939, o sia, des dels inicis de la Segona República fins a pràcticament la fi de la Guerra Civil. De la pau a la guerra. De la democràcia a la dictadura. Sorpren que l'any 1934 els mestres fessin reflexionar el seu alumnat sobre el desarmament, el que avui en dia diríem la cultura de la pau. Per assolir-la, deia un alumne de l'Institut-Escola de la Generalitat "el més bon procediment a mi em sembla que és el desarmament. Però qui és prou per fer que la gent faci cendra de les armes, si de vegades el qui ho diu va carregat d'aquestes? Primer de tot, hi ha d'haver sinceritat per part de qui vol el desarmament. I segon, que els països tinguin confiança en ell" (p. 71). Els textos constitueixen un fidel reflex de la nova conjuntura política. Si en temps de la República abunden els textos de caire històric (des de l'antiga Grècia als inicis del segle XX, passant per diversos esdeveniments de la història d'Espanya), amb el cop d'estat franquista (i posterior esclat del conflicte armat) la temàtica varia, i la presència de la guerra ho omple tot. Probablement aquest sigui el capítol més commovedor, juntament amb la tercera part, que inclou els diaris escolars de les germanes Arnau i Pitarch. El qui escriu aquestes ratlles només pot aconsellar al lector que es deixi seduir per una prosa viva, directa i penetrant. El lector no hi trobarà grans reflexions teòriques, però se sentirà colpit pel dolor d'un conflicte armat que mai cap ésser humà hauria de viure.

Per a l'historiador, aquest llibre de Domènech té un valor indiscutible, car s'hi recullen més de dos cents textos d'escrius inèdits de "nens de la guerra" catalans, i també tres dietaris. Si el cultiu de la història es fonamenta en l'anàlisi i interpretació de les fonts, què més es pot demanar? El lector pacient trobarà en aquesta obra una font perenne de textos per veure i copsar la guerra des del punt de vista dels infants. Només cal donar un cop d'ull als títols d'alguns dels textos presentats per copsar-ne el valor. Amb ulls d'infant, la guerra ja no respon a la dialèctica d'enfrontament entre blocs o als interessos geopolítics d'alguns. La guerra és vista amb una claredat meridiana pels infants, ja sigui per copsar la misèria de béns materials ("Els mercats tenen de tot, però com que estem en temps de guerra moltes coses no es troben", p. 227), l'empatia i la solidaritat ("A nosaltres també ens agradaria que ens auxiliessin si fóssim els refugiats", p. 118) o senzillament per rebutjar-la i anhelar la pau ("Penso en aquell temps tan feliç. El temps de pau. En aquell temps en què no teníem de preocupar-nos per poder obtenir queviures (...) És tan dolenta la guerra... I tan bonica la pau!", p. 170).

En darrer terme, cal dir que el llibre té un valor afegit, de caire estètic (i fins i tot artístic). La reproducció d'imatges dels textos escrits pels infants, de dibuixos i cartells, juntament amb la inclusió de diverses fotografies d'alguns dels autors dels textos suposen un veritable gaudi per al lector. En definitiva, ara que som en les escaïences del vuitantè aniversari de la fi de la Guerra Civil (1939-2019), podem aprendre i gaudir d'un llibre únic en la seva temàtica, tot esperant que el doctor Domènech segueixi compartint el seu saber i la seva bonhomia. Gràcies, mestre!